

artikelen

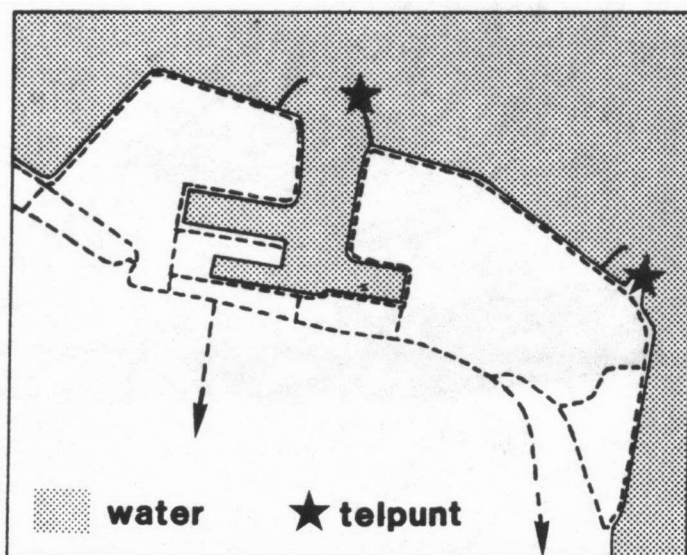
Zeetrekellingen

bij de eemshaven, herfst 1983

Henk en Kees Koffijberg.

Langs de Noordzeekust wordt de laatste jaren veel gedaan aan het waarnemen van vogeltrek over zee (Camphuysen & Van Dijk, 1983). Voor zover ons bekend, ontbreken echter gegevens over de trek langs de Waddenkust. Om een beeld te krijgen van de herfsttrek langs de Groninger kust, zijn we in september '83 begonnen met trektellingen. Hoewel deze tellingen voornamelijk op zeevogels waren gericht, bleken ook veel zangvogels over zee te trekken. Om een aantal redenen (o.a. laat begin en onregelmatig verloop van de tellingen) is het onmogelijk een betrouwbaar en volledig beeld te geven van de herfsttrek. Ondanks dit alles hebben de tellingen toch veel interessante gegevens opgeleverd.

Als telpost werd de Eemshaven gekozen. Geteld werd vanaf twee punten: de kop van de havenhoofden en de werkhaven (het haventje bij de Eemscentrale).



Wat gezichtsveld en hoogte t.o.v. het zeeniveau betreft, is eerstgenoemde telpost het gunstigst. Bij slecht weer (regen en harde wind) kan vanaf deze plaats echter niet langdurig of helemaal niet geteld worden. In de werk-

haven biedt de radartoren bij dergelijke omstandigheden meestal nog enige beschutting. Een andere reden waarom meestal vanuit de werkhaven geteld werd, is het feit dat de trek vanuit Noordwest-Duitsland zich op dit punt enigszins concentreert.

De wijze van tellen komt hoofdzakelijk neer op het afspeuren van de zee met een (sterk vergrotende) kijker of telescoop. Daarbij worden dan zowel langs de kust vliegende vogels als op de kust aanvliegende vogels waargenomen. De vogels die op de kust komen aanvliegen zijn meestal zangvogels; een deel hiervan vliegt in één keer door (vooral Veldleeuwerik, piepers, Spreeuw en kraaiachtigen). Een ander deel landt op de telpost, om enige tijd later het terrein in te vliegen. Enkele soorten die hoog overvliegen (b.v. Koolmees) werden vaak door de roep opgemerkt.

De duur van één telling varieerde van 1½ tot 9 uur per dag (gemiddeld 3½ uur). Er werd zeven keer 's morgens, drie keer 's middags en elf keer 's avonds en 's middags geteld (uiterste tijdstippen 08.00 u. en 17.20 u.).

In dit verslag zijn de resultaten opgenomen van bovengenoemde tellingen, aangevuld met waarnemingen van overtrekkende vogels die genoteerd werden tijdens andere bezoeken aan de Eemshaven.

In tabel 1 worden de totaal-aantallen per soort gegeven. Na deze tabel volgt een korte bespreking over het voorkomen van een aantal zeevogels.

Vervolgens wordt het doortrekverloop van een aantal regelmatig waargenomen soorten besproken; dit verloop wordt weergegeven in tabel 2.

Tabel 1 :

Totaal-aantallen per soort in de periode september - november 1983.

"Zeeduiker"	9	Drieteenstrandloper	1
Fuut	37	Rosse Grutto	2
Kuifduiker	2	Watersnip	38
Vaal Stormvogeltje	2	Grote Jager	1
Jan van Gent	2	Middelste Jager	2
Aalscholver	58	Kleine Jager	10
Knobbelzwaan	15	Dwergmeeuw	1
Wilde Zwaan	1	Vorkstaartmeeuw	1
Kleine Zwaan	155	Dwergstern	2
Grauwe Gans	444	Visdief/Noordse Stern	2
Kolgans	39	Houtduif	5
Rotgans	330	Gierzwaluw	4
Brandgans	4890	Strandleeuwerik	1
Bergeend	228	Veldleeuwerik	?
Krakeend	1	Boerenzwaluw	19
Smient	702	Oeverzwaluw	1
Wintertaling	167	Graspieper	?
Pijlstaart	471	Oeverpieper	?
Slobeend	3	Witte Kwikstaart	2
Kuifeend	18	Grote Gele Kwikstaart	2
Toppereend	7	Zwartkop	1
Tafeleend	2	Goudhaantje	8
Eidereend	3	Merel	20
Zwarte Zeeëend	9	Kramsvogel	400
Grote Zeeëend	3	Koperwiek	667
Grote Zaagbek	2	Zanglijster	1
Middelste Zaagbek	43	Grote Lijster	1
Sperwer	4	Tapuit	3
Buizerd	4	Koolmees	22
Ruigpootbuizerd	2	Pimpelmees	4
Blauwe Kiekendief	6	Sneeuwgorst	168
Grauwe Kiekendief	1	Vink	158
Boomvalk	1	Sijs	108
Smelleken	3	Huismus	14
Kluut	29	Spreeuw	8901
Goudplevier	1	Roek	98
Zilverplevier	4	Bonte Kraai	31
		Kauw	13

HET VOORKOMEN VAN JAN VAN GENT,
JAGERS, VORKSTAARTMEEUW en VAAL
STORMVOGELTJE

Vaal Stormvogeltje

Het Vaal Stormvogeltje werd waargenomen op 9 en 20 oktober. In beide gevallen betrof het een in westelijke richting vliegend exemplaar. De vogel van 20 oktober werd enige tijd fel achtervolgd door twee Kleine Jagers. Erg opvallend was dat beide waarnemingen gedaan werden tijdens (en na) rustig weer.

Hoewel het aantal Vale Stormvogeltjes langs de Nederlandse kust van jaar tot jaar sterk varieert, is het best mogelijk dat hij meer in Groningen voorkomt dan tot nu toe verondersteld werd. Dit kan mogelijk bevestigd worden als er intensiever (=langduriger) langs de Groninger kust wordt waargenomen.

Jan van Gent

In de periode september-november werd de Jan van Gent slechts twee keer waargenomen (op 6 en 11 september). De waarneming van 6 september betrof een volwassen vogel die in westelijke richting vloog. Na een storm werd op 2 januari (1984) nog 1 ex. waargenomen, zwevend op de Eems nabij de Eems-centrale.

Grote Jager

De Grote Jager werd eenmaal gezien en wel op 10 september toen 1 ex. rondvloog in de werkhaven. Mogelijk dezelfde vogel werd later op de dag waargenomen achter een viskotter noordelijk van de Emmapolder. Op 8 jan. (1984) werd nog 1 ex. opgemerkt.

Middelste Jager

Deze soort werd waargenomen op 25 september en 8 oktober. In beide gevallen ging het om onvolwassen vogels die eerst een tijdje rondvlogen en vervolgens in westelijke richting verdwenen.

Kleine Jager

Onverwacht was het 'massale' voorkomen van deze soort. Tussen 17 september en 22 november was de Kleine Jager dagelijks aanwezig. Voor deze periode is er één waarneming van 3 naar het westen trekkende exemplaren op 6 september. De meeste waarnemingen hadden betrekking op onvolwassen vogels. Twee keer ging het daarbij om vogels van de lichte fase. In oktober werd tweemaal een volwassen exemplaar van de lichte fase gezien. Dat een deel van de Kleine Jagers 'blijvers' waren, bewees een individueel herkenbaar exemplaar dat enkele weken achtereen te zien was. Tegen de avond gingen de meeste exemplaren naar het Duitse deel van de Eems. Een reden voor dit verschijnsel is ons onbekend.

Omdat steeds rondvliegende exemplaren werden waargenomen (uitgezonderd de waarneming van 6 september), is het moeilijk een totaal-aantal te geven. Het zou kunnen zijn dat een gedeelte van de 'blijvers' na enige tijd toch verder trekt en er weer nieuwe exemplaren bijkomen. Het getal in tabel 1

is dan ook gebaseerd op het hoogste dagtotaal (7 exemplaren) en de waarneming van 6 september (3 exemplaren).

In de volgende dekadetabel zijn de hoogste dagtotalen in de desbetreffende dekade gegeven:

maand :	september			oktober		
dekade :	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>
aantal						
exempl.:	3	3	6	7	7	2

maand :	november		
dekade :	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>
aantal			
exempl.:	1	1	1

Vorkstaartmeeuw

Tijdens de telperiode werd 1 exemplaar waargenomen op 22 november. Het ging hierbij om een volwassen exemplaar dat via de werkhaven in westelijke richting vloog. Na november werd de soort nog tweemaal opgemerkt: op 26 december 1 onvolwassen exemplaar vliegend in westelijke richting en op 4 januari (1984) 1 adult en 1 onvolwassen exemplaar, samen rondvliegend in de havenmond en op zee. Overigens werd op 7 januari 1984 nog een onvolwassen exemplaar gezien bij Lauwersoog. Gezien het schaarse voorkomen van deze soort, is het goed mogelijk dat alle waarnemingen op dezelfde vogels betrekking hebben.



Visdief. (foto erik van ommen)

HET DOORTREKVERLOOP VAN ENKELE REGELMATIG WAARGENOMEN SOORTEN

Tabel 2:

Aantal exemplaren van regelmatig waargenomen soorten per dekade.

maand	september			oktober			november		
dekade	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>
aantal x geteld	-	-	2	2	7	-	2	4	4
aantal teluren	-	-	4.5	8.3	32	-	8.3	10.4	11.5
<u>soort:</u>									
Fuut				6	22	-	2	1	6
Aalscholver			15	8	29	5	1		
Grauwe Gans		54	159	59	137	2	13	1	19
Rotgans			85	23	134	10	74	4	
Brandgans					20	4842		28	
Bergeend	92	136							
Smient	5		13	172	506			6	
Wintertaling		3	57		75	32			
Pijlstaart	10			6	320			12	123
Middelste Zaagbek					8		4	5	26
Snееuwgors							132	4	32
Sijs						20	86		2
Spreeuw					8900		1		
Roek					5		63	30	
Bonte Kraai					1	11	15	4	

Fuut

De eerste trekkende Fuut werd waargenomen op 8 oktober. Daarna nam het aantal toe met een hoogtepunt op 19 en 20 oktober met resp. 10 en 7 exemplaren. Na 20 oktober werden nog af en toe Futen waargenomen. De exemplaren die voor 20 oktober werden gezien, vlogen meestal in westelijke richting terwijl de exemplaren die na 20 oktober gezien werden, vaak in oostelijke richting trokken.

De meeste Futen werden waargenomen bij hardere wind (5-7 B.).

In de periode oktober-november wordt langs de Noordzeekust een kleine piek bereikt. De meeste Futen worden daar echter gezien tijdens en na vorstperioden (Camphuysen & Van Dijk, 1983).

Aalscholver

De meeste Aalscholwers werden gezien tussen 29 september en 19 oktober. Hoewel de 3e dekade van september en de 2e dekade van oktober, wat aantal betreft, er uitspringen, was er niet echt sprake van een piek. Deze hogere aantallen werden voornamelijk bereikt door de waarnemingen van twee groepen van resp. 15 en 16 ex. op 29 september en 19 oktober. Bij vrijwel alle Aalscholwers (54 ex.) lag de trekrichting tussen west en zuid. De meeste Aalscholwers trokken in de ochtenduren. Dit is ook geconstateerd langs de Noordzeekust (Camphuysen & Van Dijk, 1983).

Grauwe Gans

Gedurende de telperiode werden regelmatig Grauwe Ganzen waargenomen. In deze periode zijn twee pieken te onderscheiden (zie tabel 2). Bepaalde dagen met sterke trek vielen niet waar te nemen. Meestal werden grotere groepen waargenomen, verspreid over meerdere tellingen. De trekrichting was hoofdzakelijk west tot zuidwest.

Rotgans

Rotganzen werden gezien vanaf 29 september. Een piek werd bereikt op 19 en 20 oktober met totaal 131 ex. Buiten deze piek verliep de doortrek vrij regelmatig. Bij groepen lag de trekrichting tussen west en zuid. Enkelingen hadden meestal de neiging in oostelijke richting te vliegen. Langs de Noordzeekust duurde de trek ook van de 2e helft van september tot eind november (Camphuysen & Van Dijk, 1983).

Brandgans

De eerste Brandganzen werden waargenomen op 20 oktober. De piek lag in de 3e dekade van oktober. Op 29 oktober trokken 's morgens (in enkele uren tijds) 4500 ex. in westelijke richting. De overige Brandganzen in de laatste dekade van oktober werden gezien op 23 oktober (340 ex., vliegend in westelijke richting).

Bergeend

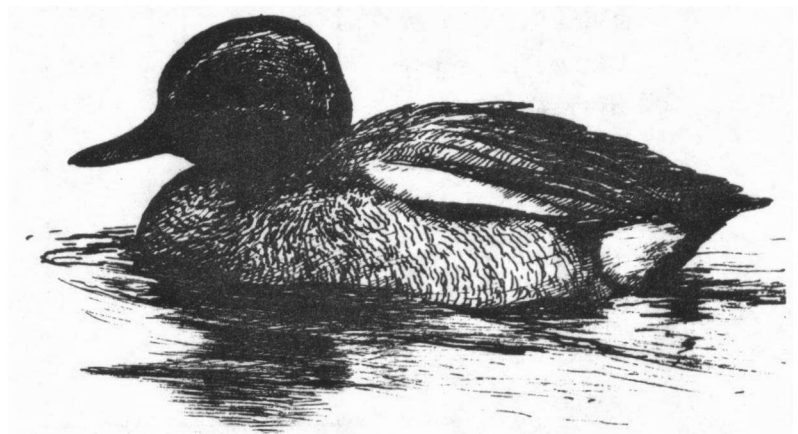
De waarnemingen van de Bergeend werden gedaan op 10 en 11 september met resp. 92 en 136 ex. Beide waarnemingen betroffen in zuidwestelijke richting vliegende exemplaren.

Smient

In tabel 2 valt duidelijk een piek te onderscheiden in de 1e en 2e dekade van oktober. Deze hoge aantallen zijn grotendeels waargenomen op 9 en 14 oktober met resp. 160 en 400 ex. De trekrichting was west tot zuidwest.

Wintertaling

De eerste Wintertalingen werden gezien op 13 september (3 ex.). Daarna werd de soort alleen nog trekkend waargenomen in oktober. De piek lag rond 14 en 15 oktober met totaal 75 ex. De meeste vogels trokken in westelijke richting.



Pijlstaart

Trekkende Pijlstaarten werden gezien vanaf 10 september. De meeste exemplaren werden waargenomen in oktober met een piek op 14 oktober toen 200 ex. langstrokken. Ook de dagen daarna leverden nog hogere aantallen op (15 oktober: 67 ex., 19 oktober: 40 ex.). Daarna werd de soort weer gezien op 20 november (12 ex.). Eind november werd nog een kleine piek bereikt. Op 26 november vlogen 90 ex. vanaf de kwelders in Duitsland naar de plassen op het Eemshaventerrein. De trekrichting lag in de meeste gevallen tussen zuid en west.

Middelste Zaagbek

De Middelste Zaagbek werd regelmatig gezien vanaf 11 oktober, echter steeds in kleine aantallen. De piek lag op 22 november met totaal 21 ex.; de volgende dagen nam de trek af tot enkele exemplaren per dag. Alle exemplaren trokken in westelijke richting.

Sneeuwgorz

Tussen 7 september en 20 oktober werden regelmatig Sneeuwgorzen in de werkhaven waargenomen. Trekkende vogels werden pas gezien in november. Op 1 november werd al een piek bereikt met 127 ex. verspreid over 3 teluren. Daarna werd de soort weer gezien op 24 november toen 28 ex. overvlogen.

Sijs

Sijzen werden alleen maar gezien op 30 oktober, 1 november en 24 november met resp. 20, 86 en 2 ex. Alle exemplaren vlogen in zuidwestelijke richting.

Spreeuw

Het hoge aantal Spreeuwen werd verspreid waargenomen over vier tellingen. Vooral op 15 oktober trokken veel Spreeuwen door. Op die datum kwamen tussen 08.30 u. en 12.30 u. 6300 ex. overvliegen. De piek lag tussen 09.30 u. en 10.00 u. toen 1000 ex. genoteerd konden worden. De Spreeuwen kwamen in brede linies op de kust aanvliegen. Eenmaal boven land aangekomen vormden ze 'wolken' om vervolgens in zuidwestelijke richting verder te trekken. De rest van het aantal Spreeuwen werd waargenomen op 20 oktober met een totaal van 2600 ex. Op 20 oktober kwamen de Spreeuwen overvliegen tussen 08.30 u. en 11.00 u. De piek lag tussen 10.30 u. en 11.00 u. met 1293 ex. Op 1 november werd nog 1 ex. waargenomen.

Roek

De eerste Roeken werden gezien op 15 oktober (5 ex.). De meeste Roeken werden echter in november waargenomen. Op 1 november vlogen tussen 10.00 u. en 12.00 u. resp. 28 en 35 ex. per uur

over. Na 1 november werd de soort pas weer opgemerkt op 18 november toen in twee teluren resp. 14 en 16 ex. overvlogen. Twee keer werden Kauwtjes in gezelschap van Roeken gezien. Dit verschijnsel dat bij het fourageren en op de slaappleatsen waargenomen wordt, blijkt dus ook voor de trek op te gaan.

Bonte Kraai

De Bonte Kraai was tussen 15 oktober en 16 november een vrij regelmatige verschijning: De meeste exemplaren werden waargenomen op 23 oktober en 1 november met resp. 9 en 13 ex. Eenmaal werden 8 ex. opgemerkt, die van Borkum naar de Eemshaven vlogen: Voor de overige exemplaren lag de trekrichting tussen zuid en west.

De volgende personen worden bedankt voor het leveren van waarnemingen:

E. Boekema, H. v.d. Brink, A. v. Dijk, E. Ebels en J. Furda.

Literatuur:

Boekema, E.J., P. Glas en J.B. Hulscher, 1983 :
De vogels van de provincie Groningen.

Camphuysen, C.J. & Van Dijk, J., 1983:
Zee- en kustvogels langs de Nederlandse kust, 1974-79.
Limosa 56 : 81-230.

Glutz von Blotzheim, U.N. & K.M. Bauer, 1982 :
Handbuch der Vögel Mitteleuropas, deel 8/I.